

Diseases of the digestive system belong to the most widespread children's diseases. Practically all the children with psychosomatic violations of digestive system have disorders of food conduct. Psychosomatic pathology of digestive system at children and teenagers causes emotional violations.

Key words: psychosomatic disorders, digestive system, functional symptoms, food conduct.

Отримано: 12.09.2008.

УДК 159.923:37.013.77

М.В. Моштак

Особистість як основна категорія гуманістичної парадигми освіти: психолого-педагогічний аспект

У статті розглядається поняття особистості, її структура та психолого-педагогічні особливості розвитку в процесі навчання.

Ключові слова: особистість, суб'єкт, об'єкт, розвиток, структура, навчання, самопізнання.

В статье рассматривается понятие личности, ее структура и психолого-педагогические особенности развития в процессе обучения.

Ключевые слова: личность, субъект, объект, развитие, структура, обучение, самопознание.

Категорія особистості є центральним поняттям гуманістичної парадигми освіти і використовується як ключова у вирішенні проблеми удосконалення системи навчання на даному етапі. У сучасній педагогіці вона є і суб'єктом, і об'єктом педагогічного процесу.

Тому питання сутнісної характеристики та структури особистості, її навчання та розвитку, а також взаємодії з іншими є досить актуальними.

Велика кількість науковців та дослідників у різних ракурсах розробляли основи, а зараз працюють над удоско-

наленням особистісної орієнтації освіти. Серед них: в галузі психології – Б.Г. Ананьєв, І.Д. Бех, Л.С. Виготський, К. Роджерс, О.М Леонтьєв, А. Маслоу, Г.С. Костюк, Е. Фром і ін.; в педагогіці – П.С. Атаманчук, Л.Ю. Благодаренко, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, С.І. Подмазін, В.В. Рибалко, О.Я. Савченко, В.О. Сухомлинський, В.В. Мендерецький, І.С. Якиманська та ін.

Визнання унікальності та безумовної цінності кожної особистості є основою нової концепції навчання. Потреба людини в самореалізації й самоактуалізації визнається найважливішою потребою, а збереження і розвиток людиною своєї унікальності, здійснення індивідуально-особистісного вибору – головною умовою їх реалізації.

За сучасним глумаченням особистість – це “суб’єкт свідомої продуктивної діяльності та суспільної поведінки, індивід із соціально зумовленою системою психічних властивостей, що формується і виявляється у творчій та сомоперетворюючій діяльності, спілкуванні, та опосередковує, регулює взаємодію людини з навколишнім світом” [4, С. 273-274].

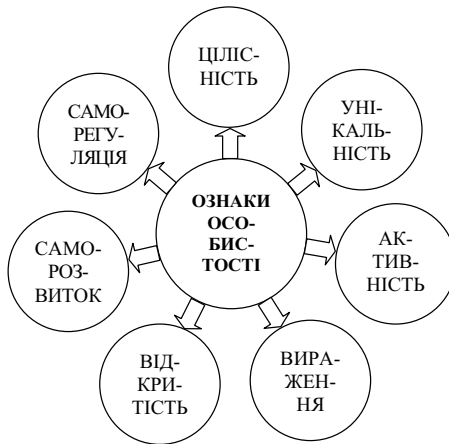
У “Современной украинской энциклопедии” особистість – “людина як суб’єкт відносин (до себе, інших людей, оточуючого світу) і свідомої діяльності, характеризується притаманною їй змістовою структурою (системою поглядів, ціннісних установок, переваг), що розкриваються в її діях і вчинках” [5, С. 79].

Л.І. Анциферова вважає, що особистість – “багатопланове, багаторівневе, багатоякісне утворення” [1, С. 71]. Воно формується через вплив суспільства по досягненню певного віку.

Критеріями сформованості особистості є:

1. Наявність у мотивах ієрархії в одному певному розумінні – як здатності переборювати власні безпосередні спонукання заради чогось іншого, тобто здатності до поведінки опосередкованої.
2. Здатність до свідомого управління власною поведінкою на основі усвідомлених мотивів-цілей і принципів [7, С. 306].

Змістовні (ключові) ознаки особистості показано на схемі 1.

Л.Ю. Благодаренко визначає особистість в педагогіці як “суб’єкт і об’єкт педагогічного процесу, творець і виконавець його цілей, завдань, змісту, форм і методів, які є головними (визначальними) факторами цього процесу” [2, С. 12]. Таке тлумачення поняття особистості, з точки зору педагогіки, зумовлює суттєві підстави для використання категорії особистості як визначальної у постановці та розв’язанні проблеми удосконалення системи навчання на сучасному етапі демократизації суспільства, визначення його нових цінностей, змісту, цілей і способів їх реалізації.

Особистісно орієнтована освіта, метою якої є знаходження, підтримка та розвиток в людині механізмів самореалізації (саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання), необхідних для становлення самобутнього образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією, відповідає саме таким вимогам [3, С. 141-142]. Вона передбачає ряд інновацій (Схема 2).

Специфіка собистісно орієнтованого навчання та відмінність його від традиційного зображені на схемах 3 та 4.

“Завдання формування особистості передбачають як головний критерій успішності навчання не лише знання, уміння, навички, функціональну підготовленість до виконання певних видів діяльності, але й виховання особистісних якостей: професійної спрямованості, суспільної активності, творчих умінь і здібностей, емоційної сфери” [2, С. 12].

Схема 2

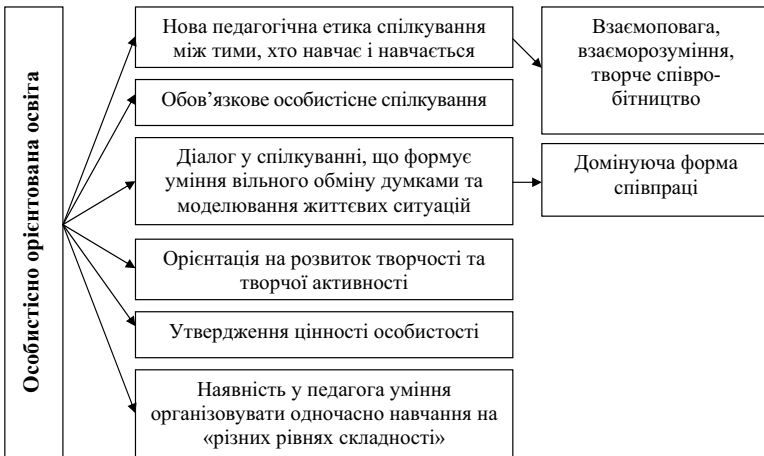

Схема 3

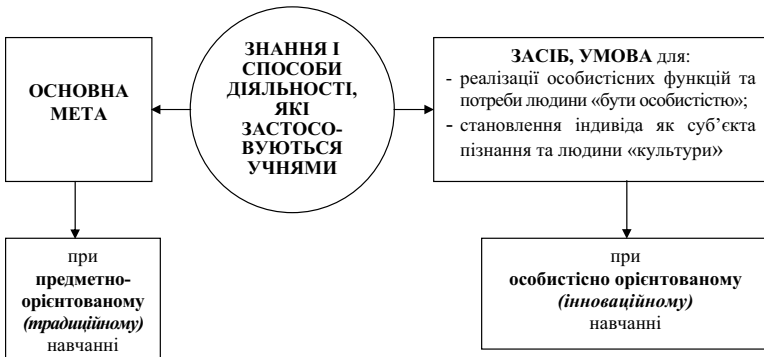

Схема 4

У зв'язку з цим значно підвищується роль навчання в особистісному розвитку і становленні людини, в наданні їй допомоги у розв'язанні життєвих проблем, самовизначенні і самореалізації, змінюється підхід до навчання в суспільстві, його соціальний зміст, характер, цілі і завдання, технології, відносини учасників навчального процесу.

Ефективним засобом реалізації розвитку особистості є впровадження особистісно орієнтованих технологій і підходів до навчання та оцінювання знань, основними ознаками яких є: усвідомлення мети заняття як важливої особисто для себе; засвоєння змісту освіти переважно під час активної діяльності (в процесі практичних занять, експерименту, лабораторного практикуму); процес учіння ефективний (зацікавленість, навчаються з інтересом); використання навчальних модулів, індивідуальних програм діяльності, що навчають вчитися, бо неможливо всього навчити; можливість вибору варіантів завдань, способу їх виконання, форми звіту про результати і т. ін.; оцінювання відбувається як процес суб'єкт-суб'єктної співпраці; увага акцентується на тому, що учень знає, вміє і чого досяг; суть оцінки – запобігання помилки; оцінювання механізму творчості, завдяки якому досягається високий рівень освіти.

Основними завданнями особистісно орієнтованих технологій навчання є: забезпечення ціннісного відношення до навчального процесу; формування самосвідомості і самостійності учнів; інтелектуальний та емоційно-мотиваційний розвиток учнів; задоволення потреб та інтересів учнів [2].

Ключові вимоги до особистісно орієнтованого уроку показано на схемі 5.

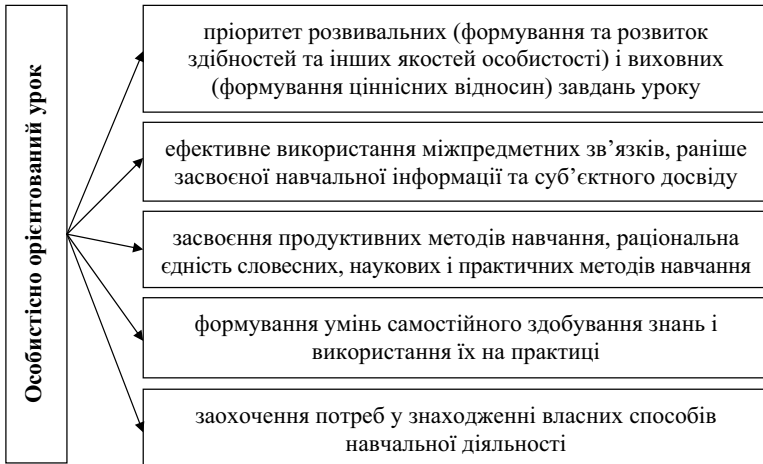
Систематизація робіт, які ведуться в різних напрямках, дає основи для виділення принаймні трьох рівнів розвитку особистості.

На першому рівні учень не зовсім адекватно усвідомлює свої істинні спонукання, він не враховує якості і міри свого впливу на ситуацію, чим перешкоджає успішності власних дій, проте переживає за незадовільні результати, сприймаючи їх як злу волю оточуючих.

На другому рівні особистість виступає як суб'єкт, що свідомо співставляє мету і мотиви дій, умисно формує ситуації своєї поведінки, прагне передбачити основні та побічні

результати власних дій, здатний змінити психічні властивості, які стихійно склалися по відношенню до довільного підвищення чи зниження значення своїх цілей, а також до адекватного співвідношення власних можливостей із соціальними завданнями і вимогами діяльності.

Схема 5

На третьому, найвищому рівні особистість стає суб'єктом свого життєвого шляху, який вона свідомо вимірює масштабами історичного часу своєї епохи.

Перший необхідний етап у саморозвитку особистості – етап самопізнання, коли особистість усвідомлює для себе свої можливості, свої сильні та слабкі сторони [6].

Самопізнання взаємопов'язане з розвитком особистості. Це дуже кропітка робота, яка припускає додаткові значні зусилля, невтомну роботу над собою. Існують різноманітні форми самопізнання: самоосмислення, самокритика, саморозуміння, самооцінка, самопонування, рефлексія та інші.

На першому етапі саморозвитку особистість спонукається:

- порівнювати себе, свої окремі якості й особистісні властивості з визначеною шкалою, яка характеризує ступінь розбіжності її якостей із якостями інших людей, задає орієнтації для самовиховання;
- виявити і більш ефективно застосувати свої позитивні якості, що формує впевненість у собі;

- формувати більш адекватну самооцінку своїх спроможностей, поведень;
- бачити свої помилки, виявляти недоліки у своїй діяльності, усвідомлювати їх.

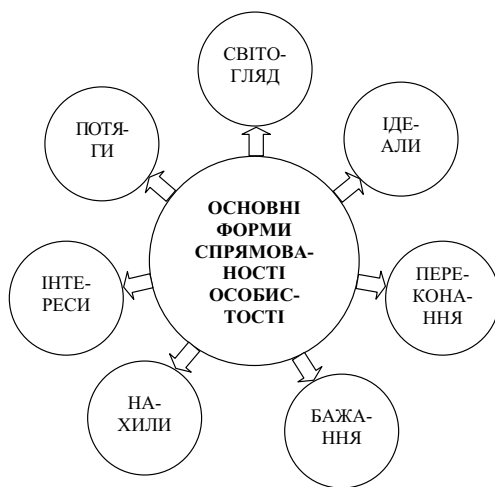
До другого етапу саморозвитку особистості належать самоспонування. На цьому етапі стимулюється розвиток вміння використовувати прийоми, які сприяють внутрішньому спонуванню до професійного та особистісного саморозвитку. Виділяються наступні основні прийоми: самонаказ, самозобов’язання, самопримушування. При цьому, найефективнішим і найбільш значущим прийомом самоспонування для особистості є самокритика та використання вольових прийомів.

На третьому етапі саморозвитку особистості людина, розвиваючись, починає програмувати професійне і особистісне зростання, тому що процес самоспонування залежить від рівня розвитку особистості [6].

На думку Г.С. Костюка, навчання – шлях підготовки особистості до життя, до участі у творенні матеріальних і духовних цінностей, потрібних для суспільства й для неї самої. Дуже суттєвим є те, що особистісне становлення людини відбувається лише в процесі виникнення гуманних між-особистісних відносин з іншими людьми.

На схемі 6 показано основні форми спрямованості особистості.

Схема 6

Саме в процесі навчання можна активно впливати на формування світогляду, інтересів, нахилів і потягів учнів. Особистісно орієнтований підхід сприяє виникненню бажань, формуванню переконань та ідеалів.

Отже, особистісно орієнтоване навчання створює оптимальні умови для інтелектуального розвитку й самореалізації особистості та вирішує одне із головних завдань сучасної школи – забезпечення всебічного розвитку особистості, здатної до самоосвіти.

Список використаних джерел

1. Анцыферова Л.И. Психология формирования и развития личности // Особистість в психологічних дослідженнях. – Ніжин, 2005. – 198 с.
2. Благодаренко Л.Ю. Технологія особистісно орієнтованого навчання фізики: Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ, 2005. – 112 с.
3. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: Социально-философское исследование / Запорожский гос. ун-т. – Запорожье: Просвіта, 2000. – 250 с.
4. Рибалка В. Особистість як суб'єкт творчої трудової діяльності та професійного ставлення // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-польський щорічник. – Ченстохова-Київ, 2000. – С. 267-276.
5. Современная украинская энциклопедия. Т. 8. – Х.: Книжный клуб “Клуб Семейного Досуга”, 2004. – С. 79.
6. Сухоленова О.Г. Этапы саморазвитку особистості // Психологія: Зб. наук. праць. – Вип. 2(9). – Ч. I. – К., 2000. – С. 98-104.
7. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.

The article envisages the concept of personality, its structure and psychologic and pedagogical peculiarities of its development in the process of education.

Key words: personality, subject, object, development, structure, education, self-knowledge.

Отримано: 22.09.2008.